

Nederlandse calvinisten veelal in groepen leefden velen het zicht op de noodzaak tot americanisering. Tussen 1846 en 1900 vestigde naar schatting driekwart van de Nederlandse immigranten in Amerika zich in gereformeerde enclaves,⁹ waar de sfeer niet zelden Nederlandser was dan in Nederland. Maar ook was het protestantisme voor Amerikanen iets anders dan voor Nederlanders. Voor de eerstgenoemden was het in essentie het breken met religieuze autoriteit en de vrijheid te geloven wat men wenste. In dit licht valt het te verstaan dat Calvijn vanwege de door hem bekend geworden opvatting van predestinatie er niet geliefd was en gezien werd als 'an authoritarian theocrat who preached an authoritarian and despotic God. This Calvin threatened the freedom (...) Thus, Calvin became the very image of intolerance.'¹⁰ Deze karikatuur heeft van meet af aan een plaats gehad in de Calvijn-historiografie en speelde de gereformeerde immigranten parten bij hun aansluiting bij de Amerikaanse cultuur. Het zou interessant zijn nader te onderzoeken in hoeverre deze culturele barrière, naast de meestal genoemde wens van bijvoorbeeld Van Raalte om een afzonderlijke samenleving te vormen, mede heeft bijgedragen aan de vorming en langdurige instandhouding van afzonderlijke Nederlandse kolonies in Amerika.

De reis van Bavinck en Wielenga hield dus nauw verband met de emigratie van afgescheidenen – en niet te vergeten van vele met hen sympathiserende hervormden, die zich in Amerika kerkelijk bij hen aansloten.¹¹ Maar het eigenlijke reisdoel van Bavinck was niet de emigrantengroep, en Wielenga en hij trokken in Amerika dan ook niet steeds gezamenlijk op. Bavinck bezocht Amerika hoofdzakelijk in verband met het vijfde algemene concilie van de Presbyteriaanse Alliantie, dat van 21 tot 30 september 1892 te Toronto in Canada werd gehouden, en waarheen hij door de nieuw gevormde Gereformeerde Kerken in Nederland was afgevaardigd. Hij hield daar op

22 september een rede over 'The influence of the protestant reformation on the moral and religious condition of communities and nations'.

Deelname aan dit brede concilie was bepaald geen vanzelfsprekendheid in gereformeerde kring, in Nederland noch in de Verenigde Staten.¹² Ook Bavinck weersprak de bezwaren tegen de breedheid van dit concilie niet, en sloot evenmin uit dat het ideaal van de Alliantie te hoog gegrepen was. Maar zijn slotsom luidde: 'de gedachte van een band en gemeenschap van alle gereformeerde kerken blijft schoon en heerlijk. En reeds daarom heeft deze Alliantie aanspraak op onze belangstelling en sympathie.'¹³

Vóór Bavinck het concilie bezocht had hij anderhalve maand de tijd om kennis te maken met het Amerikaanse land en volk. Hij logeerde daartoe drie weken bij zijn studievriend Vos en drie weken bij zijn schoolvriend Dosker, twee theologen met wie hij in de jaren rond 1892 in geregelde correspondentie stond en van wie hij veel leerde over Amerikaanse toestanden, ook in kerk en theologie. Na zijn lezing op het concilie te Toronto had hij nog twee weken. Hij bewonderde daarin de Niagara watervallen, reisde de Hudson langs, bezocht Princeton Theological Seminary en prof. dr. B.B. Warfield (1851-1921), trof Wielenga weer en samen vertrokken ze op 5 oktober vanuit New York naar Nederland terug.

Over zijn reis hield Bavinck nadien enkele lezingen voor een gereformeerd publiek. Van één daarvan is de ongepubliceerde tekst bewaard gebleven.¹⁴ Maar overigens is zijn reis veel minder sterk blijven voortleven in de herinnering, dan de reis naar Amerika die Kuypers zes jaar later zou maken. Dankzij diens uitgegeven reisindrukken *Varia Americana*¹⁵ en vooral dankzij diens toen aan Princeton Theological Seminary gehouden Stone-lezingen over het calvinisme heeft Kuypers Amerikaanse tournee bij een breed publiek een blijvender indruk nagelaten dan die van enige andere calvinistische Amerikaanse gangen in de laatste anderhalve eeuw.